

УДК 378.147:001.98:174.7:608.1:378.6:61(477.85-25)
DOI <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2025.4.15840>

С. Н. Вадзюк

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9105-8205>

Researcher ID AFJ-6475-2022

Scopus Author ID 6603394807

Т. І. Толокова

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8944-8685>

Researcher ID Q-6330-2016

Scopus Author ID 57381180100

І. Г. Бідзюра

ORCID <https://orcid.org/0009-0007-6173-9270>

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА БІОЕТИКИ В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО

S. N. Vadziuk, T. I. Tolokova, I. H. Bidziura

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine

EXPERIENCE OF TEACHING ACADEMIC INTEGRITY AND BIOETHICS AT THE I. HORBACHEVSKY TERNOPIL NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY

Анотація. У статті автори діляться досвідом та здобутками у викладанні академічної доброчесності, біоетики у медико-науковій діяльності в Тернопільському національному медичному університеті імені Івана Горбачевського, де інтегровано сучасні вимоги якості медичної освіти щодо опанування компетентностей із дотримання морально-етичних стандартів, професійної та академічної доброчесності, відповідальності за якість отриманих спеціальних професійних знань та достовірність отриманих результатів наукових досліджень у сфері охорони здоров'я.

Оптимізація навчального процесу шляхом упровадження нових методів оволодіння матеріалом та контролю знань передбачає застосування сучасних методик викладання, таких як інтерактивне залучення до дискусій із визначенням позицій та їх відстоювання сторонами у дебатах, метод відкритого мікрофону, використання технологій Web-пошуку та штучного інтелекту, кейс-методів, що ґрунтуються на досвіді американських, європейських фахівців-клініцистів і науковців та пропонують приклади їх розв'язання, які висвітлюють етичні дилеми у шляхах виходу із проблемних обставин із дотриманням норм біоетики та академічної доброчесності.

Для опанування здобувачами освіти професійних та етичних стандартів у науці та освіті в проблемному полі дисциплін використовуються сучасні методи викладання для опрацювання дозволених та обмежених можливостей впливу сучасної медичної науки на питання, пов'язані з початком життя людини та його завершенням, поваги до здорового способу життя, біоетичні проблеми соціально небезпечних інфекцій, морально-етичні принципи догляду за хронічно хворими та особами з інвалідністю, етичні проблеми медичного застосування психотропних засобів, біоетичні аспекти боротьби з наркозалежністю, алкоголізмом і тютюнопалінням, етичні засади надання медичної допомоги онкохворим, біоетичні проблеми болю, страждання, реабілітації, діапазон загроз і ризиків у сфері сучасних медико-біологічних наук, дилема подвійного використання наукових досягнень, відповідальність вчених медико-біологічної галузі, а також вивчення принципів академічної доброчесності в освіті та науці в медицині.

Ключові слова: академічна доброчесність; біоетичні принципи, наукові дослідження; медична етика; деонтологія.

Abstract. In the article, the authors share their experience and achievements in teaching academic integrity and bioethics in medical and scientific activities at the Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University, which integrates modern requirements for the quality of medical education regarding the acquisition of competencies in compliance with moral and ethical standards, professional and academic integrity, responsibility for the quality of the acquired special professional knowledge and the reliability of the obtained results of scientific research in the field of healthcare.

Optimization of the educational process by implementing new methods of mastering the material and controlling knowledge involves the use of modern teaching methods, such as interactive involvement in discussions with the definition of positions

and their defense by the parties in debates, the open microphone method, the use of Web search and artificial intelligence technologies, case methods based on the experience of American and European clinicians and scientists and offering examples of their solutions, which highlight ethical dilemmas in ways to overcome problematic circumstances while adhering to the norms of bioethics and academic integrity.

To help students master professional and ethical standards in science and education in the problematic field of disciplines, modern teaching methods are used to study the permissibility and limitations of the influence of modern medical science on issues related to the beginning and end of human life, respect for a healthy lifestyle, bioethical problems of socially dangerous infections, moral and ethical principles of care for chronically ill people and people with disabilities, ethical problems of medical use of psychotropic drugs, bioethical aspects of combating drug addiction, alcoholism and smoking, ethical principles of providing medical care to cancer patients, bioethical problems of pain, suffering, rehabilitation, the range of threats and risks in the field of modern biomedical sciences, the dilemma of dual use of scientific achievements, the responsibility of scientists in the biomedical field, as well as the teaching of the principles of academic integrity in education and science in medicine.

Key words: academic integrity; bioethical principles; scientific research, medical ethics; deontology.

Вступ. Провідним завданням медичної освіти є формування у здобувачів освіти навичок клінічного мислення, усвідомлення фундаментального значення морально-етичних норм, цінності правил доброчесності в освітньому процесі та науковій діяльності, без чого справжній прогрес у сфері захисту здоров'я та медичній науці є неможливим. Сучасні вимоги до якості медичної освіти завдають напрями навчання для здобувачів освіти. У Тернопільському національному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського понад п'ятнадцять років безперервно вдосконалюється викладання дисциплін для опанування належних компетентностей морально-етичної професійної спрямованості фахівцями з охорони здоров'я.

Основним завданням медичної освіти є підготовка професіоналів, які, окрім ефективного застосування спеціальних знань для захисту та відновлення здоров'я, здатні до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації для прийняття обґрунтованих рішень в умовах комфортної міжособистісної взаємодії, спілкуючись академічною мовою для використання інформаційних та комунікаційних технологій у науковому пошуку з опрацюванням та аналізом інформації з різних джерел за дотримання біоетичних принципів та правил академічної доброчесності з нульовим рівнем толерантності до їх порушень (Loban et al., 2023, p. 91–95).

Особливого значення для здобувачів вищої медичної освіти набуває здатність реалізувати свої права і професійні обов'язки з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності та усвідомлення цінностей вільного демократичного суспільства і необхідності його сталого розвитку в умовах верховенства права, свобод людини і громадянина в Україні, здатність діяти відповідально і свідомо з визначеністю та наполегливістю щодо поставлених завдань, покладених обов'язків із примноженням моральних, культурних, наукових цінностей та досягнень суспільства на основі розуміння закономірностей розвитку медицини та охорони здоров'я, здатність ухвалювати рішення, діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності (Makarenko et al., 2023).

Серед необхідних для фахівців охорони здоров'я компетентностей – дотримання морально-етичних стандартів, професійної та академічної доброчесності, відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів (Iqbal, 2023, p. 248–9; Tiffin et al., 2022, p. 754–763).

За результатами вивчення принципів академічної доброчесності в освіті та науково-медичній діяльності професіонал здатен приймати ефективні рішення з питань охорони здоров'я, оцінювати потрібні ресурси, урахувати соціальні, економічні та етичні наслідки, дотримуючись вимог біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності (Vlasenko et al., 2024, p. 784–789).

Мета статті – упровадження досвіду використання шляхів досягнення оптимізації навчального процесу шляхом використання нових методів оволодіння матеріалом та контролю знань із застосуванням сучасних методик викладання, таких як інтерактивне залучення до дискусій із визначенням позицій та їх відстоювання сторонами у дебатах, метод відкритого мікрофону, використання технологій Web-пошуку та штучного інтелекту, кейс-методів, що ґрунтуються на досвіді американських, європейських фахівців-клініцистів і науковців та пропонують приклади їх розв'язання, які висвітлюють етичні дилеми у шляхах виходу з проблемних обставин із дотриманням норм біоетики та академічної доброчесності.

Теоретична частина. Планомірне дослідження морально-етичних параметрів, аналізуючи моральні висновки, рішення, поведінку, орієнтири наук про життя та медичний супровід, із залученням різноманітних методологій до міждисциплінарного узагальнення відбувається у вивченні дисциплін, які охоплюють аспекти дотримання професійних та етичних стандартів у науці та освіті (Dawson & Sutherland-Smith, 2018, p. 367–379; Pecorari & Sutherland-Smith, 2021, p. 305–308).

Проблемне коло, що вимагає розгляду з позицій академічної доброчесності, біоетики наукових досліджень, етики та деонтології, включає зокрема: права й обов'язки учасників навчального процесу, формування академічної культури та культури спілкування у традиціях академічної

добročесності, плагіат в освіті, інтелектуальну власність, попередження її порушення, наукове академічне мовлення та мистецтво самопрезентації, кодекс професійної етики, академічні комунікативні компетенції здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників, а також фундаментальну та прикладну біоетику в різних стадіях наукових досліджень за участю тварин та людей, альтернативні методи досліджень у біології й медицині; екологічну етику і безпеку, інформовану згоду учасників досліджень, біоетичну оцінку морального статусу початку життя людини, виховання поваги до здорового способу життя, біоетичні проблеми соціально небезпечних інфекцій, морально-етичні принципи догляду за хронічно хворими та особами з інвалідністю, етичні проблеми медичного застосування психотропних засобів, біоетичні аспекти боротьби з наркозалежністю, алкоголізмом і тютюнопалінням, етичні засади надання медичної допомоги онкохворим, біоетичні проблеми болю, страждання, реабілітації завершення життя та евтаназії, паліативну допомогу, діапазон загроз і ризиків у сфері сучасної медицини і біології, дилему подвійного використання наукових досягнень, відповідальність учених медико-біологічної галузі (Iliichuk, 2021, p. 5–8).

У світовій медицині звичними медичними практиками є вплив на тривалість та якість життя людини, його початок та завершення, застосування біотехнологій, результатів молекулярних наукових досліджень тощо (Cano Alburquerque et al., 2021, p. 315–325).

Без чіткого всебічного розуміння можливостей керування та впливу на відповідні обставини у кожній ситуації, з якою фахівець стикається у професійній діяльності, зростає ризик неправильних рішень, що може спричинити шкоду пацієнтам, об'єктам довіри, безпосередньо самому спеціалісту.

Досвід вивчення біоетики, деонтології, академічної доброчесності в подальшому позитивно вплине на вміння об'єктивізувати спеціальні медичні знання, результати наукових досліджень через призму критичного мислення, на формування логічного клінічного та наукового мислення, професійної інтуїції, проводити санітарно-просвітницьку роботу з метою профілактики та попередження захворювань, сприяти своєчасному виявленню та підтриманню прихильності до лікування згідно з медико-біологічними характеристиками та особливостями захворювань, розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти за дотримання етичних принципів у роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами у сфері охорони здоров'я, яка заснована на світових морально-етичних стандартах.

Для підвищення якості засвоєння матеріалу на заняттях із вивчення етичних та професій-

них стандартів в освіті та науці в Тернопільському національному медичному університеті застосовується case-метод, який становить збалансовану структуру для формування комунікативних навичок, уяви, умінь застосовувати в умовах симуляції реальних обставин загальноприйняті міжнародні морально-етичні стандарти у прийнятті професійних рішень, умінь логічно прогнозувати розвиток поведінкових реакцій. Використання таких інтерактивних технологій колективно-групового навчання допомагає оцінити отримані в ході вивчення теоретичного матеріалу знання, вдосконалити та підвищити об'єктивність системи контролю знань, навичок і вмінь здобувачів освіти.

Завдання на моделювання реальних ситуацій, з якими, з високою ймовірністю, доведеться зустрітись у практичній діяльності здобувачам освіти та науковцям, сприяють утіленню набутого багажу знань теорії з дотриманням ключових моральних правил, які регулюють дії, пов'язані з життям та здоров'ям, біоетичних принципів у законодавчому полі вітчизняного та міжнародного медичного права у цілому в розв'язанні реальних проблем різних практичних випадків у повсякденній роботі працівника галузі охорони здоров'я (Tiffin et al., 2022, p. 754–763).

Завдання з аналізу обставин практичної реалізації цілей медицини та медичної науки містять опис випадків та досліджених фахівцями подій, у яких наявна етична дилема (Ribeiro et al., 2021, p. 857–871).

Здобувачам освіти пропонується вихідний рівень інформації, який містить короткі дані історичного виникнення ситуації-випадку стосовно парадигми ставлення до обставин, особливості сприйняття умов учасниками даного випадку, ураховуючи реакцію на змінні обставини та обізнаність фахівця стосовно запитів до його впливу на вирішення завдань, дані щодо науково-медичного супроводу та взаємодії учасників випадку з питань його виконання.

Згідно з вимогами навчальної програми, навчальні методики формуються відповідно до тем, які запропоновані до практичного або семінарського заняття, ураховуючи базовий рівень знань здобувачів освіти та спеціальність.

Важливою відповідністю є чітко і лаконічно поставлене завдання, оскільки під час вивчення описових дисциплін виникає висока ймовірність неповносправних висновків через недостатність інформації про обставини в конкретних ситуаціях, яка може мати суттєве значення для прийняття рішення по суті. Здобувачам освіти пропонується виявити та чітко окреслити обставини, які не зазначені в умовах завдання, та побудувати логічну схему прогнозування подій. Мета частини контролю знань – допомогти здобувачу

освіти краще зрозуміти тему, її ключові моменти, додатково опрацювати фундаментальну літературу з дисципліни та послідовно відновити базові знання, отримані під час вивчення інших дисциплін, а також представити результати своїх узагальнень, емпірично чи експериментально перевірених суджень зі використанням навиків самопрезентації.

Так, наприклад, під час опрацювання випадків для перевірки знань правових і біоетичних основ законодавства про невідкладну допомогу здобувачі освіти повинні розуміти доцільність застосування сукупності вмінь, навичок, медичних засобів, утручань та дій для забезпечення пацієнту гідного ставлення, конфіденційності, поваги до індивідуальності, захисту його прав, фізичних, психологічних та духовних потреб на засадах транскультурального підходу, толерантної та неосудної поведінки. Здобувачу освіти необхідно прогнозувати виникнення етичних дилем та пояснити медичні й етичні критерії справедливого розподілу ресурсів: невідкладність, сортування постраждалих, черговість.

Комплекти ситуативних завдань у навчальному процесі покликані перевірити вміння здобувачів освіти, визначити оптимальний порядок взаємодії з пацієнтами, членами їхніх родин та медичними працівниками, залученими до медико-наукового супроводу, у контексті дотримання принципу конфіденційності та поінформованої згоди, організувати правильну послідовність обміну інформацією між учасниками процесу надання медичної допомоги.

У групах здобувачів освіти з викладанням етичних принципів та правил, які регулюють навчальну та наукову діяльність, пов'язану з медициною, використовуються завдання для тестового контролю, ситуаційні завдання для перевірки знань, отриманих під час самостійної, позааудиторної підготовки, та навчальні карти до практичної частини заняття. Окрім того, учасники навчання отримують індивідуальне самостійне завдання для детальної підготовки однієї з тем біоетичної проблематики, у складі якої кожен має можливість самостійно скласти ситуаційне завдання з висвітленням максимально значимих умов для вираженого узагальнення стратегічного вирішення проблеми.

На практичному та семінарському заняттях розгляд теми починається з короткого фронтального експрес-контролю базового рівня знань здобувачів освіти. Для перевірки знань у навчальному процесі викладачами використовуються тестові питання багатоваріантного вибору і ситуаційні завдання, у яких необхідно зазначити біоетичні принципи, що лежать в основі аргументації дій професіоналів-медиків та науковців. Контроль якості відповідей здобувачів освіти здійснюється за допомогою еталонів відповідей.

Контроль на проміжних етапах засвоєння вивченого матеріалу виконується за допомогою програми навчання, у якій застосовано пошук варіантів розв'язування різноманітних комплексних обставин, пов'язаних із низкою біоетичних проблем у діяльності фахівців медичної та наукової сфер, акцентування уваги здобувачів освіти на опрацюванні теоретичного матеріалу (навчальних карт, комплектів відеоматеріалів) та застосуванні отриманих знань у можливих клінічних ситуаціях, можливості бачення нових проблем у відомих стандартних умовах та вміння належного реагування в нових обставинах, послідовної інтерпретації фактів, усвідомленні функцій науковців та медичних працівників різних рівнів відповідальності, в умінні визначити можливі, у тому числі нетипові, шляхи вирішення проблем із застосуванням творчого та креативного підходу за сприйняття умов.

У ході заняття використовуються моменти технологій ситуативного моделювання ділової симулятивної гри, де один зі здобувачів освіти у певній змодельованій на реальних обставинах ситуації виконує роль професіонала на певних етапах надання медичного супроводу, а інший здобувач освіти отримує роль пацієнта або інших осіб, які задіяні та мають вплив на процес надання допомоги. У реальних обставинах практичної діяльності фахівці повинні усвідомлювати значення взаємодії із середнім і молодшим медичним персоналом, членами родини пацієнтів, представниками фірм – виробників виробів медичного призначення, науковцями, менеджерами та керівниками медичних закладів. У вирішенні таких сценаріїв висловити свою думку мають можливість усі учасники дискусії, що допомагає усебічно розглянути існуючі ліберальні та консервативні позиції щодо вирішення етичних дилем у галузі медицини, науки та навчання.

Розширені завдання з детальним викладанням етичних норм в академічній сфері та оволодінням прийомами виділення головної думки у наведених обставинах наведено у другій половині семінарської частини для закріплення здобутих комунікативних навичок і застосування теоретичних знань та розв'язання конкретних завдань, що містять умови реальних обставин.

Завдання індивідуальної самостійної позааудиторної роботи здобувачів освіти розміщені у методичних рекомендаціях для позааудиторної роботи, а також запропоновано вибрати проблемне питання для більш детального опрацювання із зануренням в аналіз вирішення етичної дилеми та висвітленням результату науково-творчої роботи у вигляді аргументативного есе. Це допомагає мотивації особистої активності, розвитку здобувачів освіти до творчих підходів, можливостей, комунікативних навичок.

Кінцевий рівень знань здобувачів освіти оцінюється за допомогою розв'язування тестових завдань, у яких висвітлено умови, обставини, учасників певного випадку у практичній діяльності та сформульовано низку питань стосовно біоетичної проблематики в академічній сфері та клінічних ситуаціях.

Наш досвід викладання дисциплін із вивчення морально-етичних цінностей в освітньо-науковій діяльності та практичній медицині в епоху викликів та прогресивного розвитку сучасної освіти вдосконалює уміння діяти на підставі етичних суджень, конструктивно взаємодіяти з усіма учасниками освітньої та наукової діяльності, взаємопов'язує оволодіння та вміння аналізувати основні принципи біоетики та академічної доброчесності.

Висновки. У вищій медичній освіті досвід викладання аспектів дотримання професійно-етичних стандартів в освітньо-науковій діяльності базується на положеннях типових програм із навчальних дисциплін, сприяє закріпленню знань, отриманих під час опрацювання навчальних карт та відеоматеріалів, передбачає опанування здобувачами освіти морально-етичних принципів у сфері медицини, які включають повагу до прав і гідності людини, автономії, благодіяння та справедливості. Викладання також включає аналіз сучасних біоетичних проблем, спеціальної біоетики та етики наукових досліджень, таких як генетичні технології, репродукція, ставлення до смерті, наукові дослідження на тваринах та соціальна справедливість у медицині.

Деталізований підхід до оцінювання знань за допомогою презентації міркувань індивідуального аргументативного есе з дискусійним обговоренням та розв'язання тестових ситуаційних завдань із багатоваріантним вибором відповідей зумовлюють ґрунтовність знань здобувачів освіти, допомагають у контролі теоретичних знань та пов'язують отримані навички з майбутньою професійною діяльністю в науково-медичній сфері та є складовою частиною характеристики рівня обізнаності з біоетикою та академічної доброчесності.

Перспектива подальших досліджень. Подальшого дослідження потребують аспекти функціональної грамотності, особистісного розвитку здобувачів освіти. Застосування сучасних можливостей імітації когнітивних функцій, аналізу інформації для підвищення ефективності, автоматизації процесів потребує перегляду щодо поширеності та обмеженості у пошукових системах щодо попередження порушень етичних норм та принципів академічної доброчесності. Сучасний здобувач освіти та науковець повинен урахувати вимоги до відповідальності за отримані результати в контексті безпеки суспільства з ґрунтовним дотриманням академічної доброчесності.

References

1. Cano Alburquerque P, Gómez-Tatay L, Aznar, J. (2021). Gene therapy and editing in the treatment of hereditary blood disorders: Medical and ethical aspects. *Clinical Ethics*. 17(3):315–325. <https://doi.org/10.1177/14777509211057255>
2. Dawson, P., Sutherland-Smith, W. (2018). Can Technology Help Students Learn Integrity? *J. of Higher Education Policy and Management*. 40(4), 367–379. <https://doi.org/10.1080/1360080X.2018.1478609>
3. Iliichuk, L. (2021). Academic integrity as a component of the quality assurance system of higher education. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*, (25), 5–8. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/msuc/article/view/5788>
4. Iqbal, S.P. (2023). Academic Misconduct: A Major Challenge to the Medical Profession. *J Bahria Uni Med Dental Coll.*;13(4):248–9. DOI: <https://doi.org/10.51985/JBUMDC2023262>
5. Loban, G., Faustova, M., & Chumak, Y. (2023). Akademichna dobrochesnist yak vazhlyvyi element systemy pidvyshchennia yakosti osvity. *Aktualni problemy suchasnoi medytsyny: Visnyk Ukrain'skoi medychnoi stomatolohichnoi akademii*, 23(2.2), 91–95. <https://doi.org/10.31718/2077-1096.23.2.2.91>
6. Makarenko, O., Vainahii, O., Tsybul'ska, T., Koval, A., & Vivsyanuk, V. (2023). Transformação digital do ensino médico superior: Desafios, otimização. *Revista on Line De Política E Gestão Educacional*, 27 (esp. 2), e023043. <https://doi.org/10.22633/rpge.v27iesp.2.18582>
7. Nafea, T.E. (2024). Professional Values and Ethics in Medical Education. *Intech Open*. <https://doi.org/10.5772/intechopen.114233>
8. Vlasenko, O.M., Kucherenko, I., Turchyn M. Ya., Nechushkina, O., Kobrzhytskyi, V., & Hrytsenko O.A. (2024). Values of academic integrity in higher medical education. *Wiad Lek*. 77 (4), 784–789. <https://doi.org/10.36740/WLek202404126>
9. Pecorari, D., Sutherland-Smith, W. (2021). Perspectives on Positive Academic Ethics: an Introduction. *J Acad Ethics* 19, 305–308 <https://doi.org/10.1007/s10805-021-09439-9>
10. Ribeiro, D.L., Costa, M., Helmich, E., Jaarsma, D., & De Carvalho-Filho, M. A. (2021). «I found myself a despicable being!»: Medical students face disturbing moral dilemmas. *Medical Education*, 55(7), 857–871. <https://doi.org/10.1111/medu.14447>
11. Tiffin, P.A., Sanger, E., Smith, D.T., Troughton, A., & Paton, L.W. (2022). Situational judgement test performance and subsequent misconduct in medical students. *Medical education*, 56(7), 754–763. <https://doi.org/10.1111/medu.14801>

Електронна адреса для листування: tolokova@tdmu.edu.ua

Стаття надійшла 25.10.2025

Статтю прийнято 10.11.2025

Стаття опублікована 30.12.2025